

Balázs Ferenc
(1901—1937).

Bejárta a kerek világot. Egészen bejárta : a bölcsőtől a sírig. Három világrész porával ismerős két lába nem tapossa többé a járt és járatlan utakat a földi téreken.

Hosszu évek óta már kórházhoz, heverőszékhez, majd végleg ágyhoz bilincselte rab, a tüdejét örlő gyilkos betegség rabja. S mintha csak az isteni gondviselés osztotta volna be földi élete naptárát, így ágyhoz szegzetten még addig élt, amíg vándorutja tapasztalásait megírhatta. A vándorut és az eredmény: a könyvek — hiszen minden könyve tulajdonképpen „utleírás“, (szellemi utleírás, nem földrajzi) — ezek alkották életét.

Mert nem akkor kezdte bejárni a kerek világot, mikor 1923-ban elindult Angliába! Hamarább, sokkal hamarább. Esmélni tud gyermekkorra legkezdetén. A postafőtanácsos négy gyermeke (egyik tehetségesebb, mint a másik) a városi urigyermekek megszokott életét folytathatta volna, a tánciskola, zenetanulás, gyermekzsurok és mellékesen első eminensség az iskolában azonban nem foglalták le teljesen annak a négy élénk képzeletű gyermeknek minden idejét s a lapszerkesztés, irodalmi viták, gépkonstrukciók egészen rendkívüli mértékben való tűzésével messze kiemelkedtek kortársaik közül. Am, míg a másik három megelégedett azzal, hogy apróbb találmányok, zenedarabok és zenei virtuozitás eléréséig feszítse csupán szelleme erejét, addig Balázs Ferenc mindenben a dolgok mögé akart látni s egyiket a másik után próbálta végig abban a reményben, hogy végül a minden dolgok mögötti Titkot is megfejtheti. Ezért lépett a lelkészképző intézetbe is.

Közben azonban, ugy tizenhat éves korában, megjelent életének nagy keresztje, s egyben állandó, titkos öszlönzője, a láz, a tüdővész kórsága. Ekkor még csak rövid látogatásra érkezett és rangrejtve, mint valami erődítményeket kémlelő, álruhás hadvezér: tüdőcsucshurutnak nevezte magát. Látogatása után, azonban hónapokig üdült az ifju diák egyik székely falucskában — s itt kezdődik igazán a céltudatos világműködési utazás, mert e perctől kezdve minden titokfejtésének ez lett a végső célja, az elhagyottnak és

jobb sorsra érdemesnek látott, erdélyi magyar falu. Csak városi fiu szerethetett úgy bele a faluba, mint ahogy ő hordozta magában a magyar falu eszményített képét (később, falun töltött hosszú, munkás évek után is, ez volt mindig róla a benyomás: városi fiu — falun) és csak ilyen lázas, a kibomló férfiévek álmaiból és a betegség fénylő szemekkel izzó káprázatából született megszállott állapotban láthatta meg a falu külső képe mögött azt az igazi értéket, melynek ezidőtől kezdve hirdetője, rajongója, előcsalगतója és külső formába való kifejlesztője igyekezett lenni. Emlékszem, milyen csodálatraméltó nyugalommal vitázott, sokszor, faluról származó s ezért őt a falu félreismerésével vádoló, gunyos ellenfelekkel. Ő tudta, hogy ismeri a falut, jobban, mint a faluról származók, mert ő lelkileg, belülről ismerte azt meg. És emlékszem, hány-szor boncolgattunk egy-egy új könyvet „Az elsodort falu“-t, Károlyi, Jászy írásait, hány-szor hittük a kifejlődött vita során róla, hogy a legszélsőbb balig tolódott el nyugtalan szelleme, mely pedig azelőtt szinte tulzottan nemzeti irányban mozgott; — ma már új képe van e hajdani vitáknak: ő akkor is a falut akarta szolgálni, amikor bírálta a kormányozó rendszert.

Am nem volt az az ember, aki könyvekből szedett bölcses-séggel megelégedett volna. Látni akarta a világot, annak társadalmi és politikai, szellemi és vallásos berendezkedéseit, hogy tanuljon belőlük, mielőtt a falu régóta tervezett felemelését megkezdené. 1923-ban ösztöndíjat nyer és Angliába megy, onnan Amerikába, Japánba, Kinába, Indiába, Palesztinába s öt év múltán ellenkező irányból tért haza, mint amerre elment. Földrajzilag már bejárta a kerek világot, lelkileg azonban még nem teljesen.

Falura megy papnak s — a többit már ismerjük könyveiből. Itt nőtt föl, itt élt közöttünk, — unitárius olvasó előtt nem kell ismertetni sem életét, sem elveit, sem könyveit. Nem volt még e században unitárius lelkész, aki oly nagy körben tudta volna fölkelteni maga iránt az érdeklődést, a szeretetet, az elismerést és — a bírálatot, aki annyi embert tudott volna követésre, vagy — el-lenzésre, hódolatra, vagy vitára bírni, mint ő.

Munkájának, könyveinek értékét fölmeri majd a nyugodtan szemlélődő irodalom, minket ma még jobban érdekel egyéniségé-nek varázsa, titka. Mivel magyarazzuk azt a rendkívüli lobogást, azt az állandó keresést, azt a nyugodni nem tudó munkabírást, azt a mindig szípkarkázó szellemet és fáradhatatlan alkotni vágyást, mely Balázs Ferencet jellemezte? Egyik kolozsvári orvos, ki őt hónapokon át kezelte, a tüdővész néha nyíltan megjelenő, titokban azonban mindig ott lappangó lázának tulajdonította mindezt. Sokan hirdették ezt az elméletet. Kissé egyoldalú és semmiképen nem teljes azonban ez a magyarázat. Ugyanaz a törekvés ez, amellyel sokan Marx Károly májbajából származtatják a „Kommunista kiáltvány“-t. Olyan ez a magyarázat, mintha valaki egy dráma

előadásakor csak a rendezőt dicsérné, vagy kárhozná s megfedkezne a szerzőről, aki a darabot írta. Ha viszont annak a mai, élettani alapokon újjászületett lélektannak a fényénél vizsgál-nók e kérdést, melyet Balázs Ferenc csak nemrégiben is oly világos okfejtéssel védett: az egyéniség és a jellem kialakulásának kutatásánál, az idegrendszer külső viselkedési formái mögött, rábukkannánk azokra a mélyebb gyökerekre, melyekből idegrend-szeri viselkedés, egyéniség, jellem egyaránt fakad s melyeket neveztek már ösztönnek, „élan vital“-nak, velünk született „hajtóerő“-nek, önkifejtésre törekvő, belső adottságnak, de amelyekről vég-eredményben sem mondhat mást lelkiismeretes kutató, mint, hogy ezek is még mélyebbre utalnak, oda, ahol már nem úr az emberi értelem, nem működik a logika és nem mér semmiféle műszer, — ahol már az élet nagy titka kezdődik, s amelynek egyedüli megfejtése ez a sok évezredes fogalom: Isten!

Balázs Ferenc egyéniségének titkát is csak ez az egyszerű magyarázat fejtheti meg: ilyenek teremtette őt az Isten. S mert ilyen-
nek teremtette: életét, munkásságát Isten akaratából származónak őt magát Isten küldöttének kell tartanunk. Kellett, hogy e kis egyház szunnyadó életét felébreszteni, viták és ellenkezések tornáin bár, de új erő kifejtésre ösztönözni segítse — a változott idők új kö-
vetelményei szerint.

Ha valakinél, úgy Balázs Ferencnél igazán nem frázis és közhely, hogy így bucsuzunk tőle: „Emléked élni fog miközöttünk!“ Mert tul a barátok fájó szivein, az új utakon járók gyászán, tul kis családja messze idegenbe távozó s ott talán még jobban sajgó, vigasztalhatatlan bánatán, élni fog közöttünk emlékezte; nemes, hőiesen bátor lelke, lemondásra, szűkölködére ezerszer könnyeb-
ben kapható, sem mint megalkuvásra és elvei feladására rábirható akaratereje, egyéniségének megihlető, fellelkesítő, munkára bírő hatása s az az emelkedett szellemü eszmeharc, melyet fáradhatat-
lanul vívott: el nem feledhető, kitörölhetetlen képet hagy mind-
nyájunk szívében. Kedves barát, fáradhatatlan harcos, világot járó, titkokat kutató vándor: pihenésed immár legyen csendes! Isten örök békéje őrizze poraidat!

Szent-Iványi Sándor.

Felhívás. Az Unitárius Teológiai Akadémia Igazgatósága elhatározta, hogy néhai tanítványa, Balázs Ferenc emlékére, alapít-
ványt gyűjt össze, melynek kamatait a falufejlesztés tárgyköréből irandó pályamunkák jutalmazására fogja fordítani. Kérjük Balázs Ferenc barátait és tisztelőit, hogy koszoru-megváltásnak szánt adományait juttassák el az Akadémia Igazgatóságához (Cluj-Kolozsvár, Liceul Unitarian). Az adományokat a lapokban nyug-
tázzuk.

IRODALOM.

Vásárhelyi János: „Vasárnapról-vasárnapra“. Egyházi beszédek. 1937. Cluj-Kolozsvár. Minerva-nyomda. 344 oldal.

Ez a kötet új irányt jelöl az erdélyi protestáns igehirdetés történetében. Ez a megállapításunk nem a szerző egyébként általánosan ismert és elismert egyházi irodalmi működésének kijáró hódolat, nem is a közölt beszédek formai és művészi értékeinek elismerése óhajt lenni, hanem őszintén és tárgyilagosan leszűrt megállapítás, mely főképen e beszédek tartalmi értékeire vonatkozik. A protestáns igehirdetés s ezek között a református egyház szószéki irodalma sohasem szűkölködött kimagasló alkotásokban. Mégis e század eleje óta a szószéki irodalom újabb és újabb felvirágzásával találkozunk, melyeknek mindenike egyuttal elméleti téren is új mesgyére lépett. Talán Ravasz Lászlót kell tartanunk az első, de mindenesetre a legkiválóbb uttörőnek azok között, akik a felvilágosodás elvilágiasító korszaka után föleszmélve, az igehirdetésben többet kívántak adni, mint szóvirágokat, puffogó frázisokat, „leveli béka“ jövendöléseket és nemzetiszintű lelkesedéseket. Ravasz már az evangéliumot úgy hirdeti, mint amely „komoly és életbevágóan fontos“ mondanivalókat hoz a mai ember számára is s következésképen az alapigét nem mint mottót, jeligét tekinti, hanem, mint *alap*-igét, melyet a prédikátornak nem kicifráznia és elfilozófálnia kell, hanem megmagyaráznia és alkalmaznia, azaz megmutatnia, ma és itt, hogy az elfutó idő eme apró részletében is miképen lesz életetadó szabály az időtlen és helyhez nem köthető igazság. Hogy emellett irálya az egyházi beszédet ismét olyan irodalmi műfajjá tette, mely méltán kér helyet az egyetemes irodalom akadémiáin is, az még csak növeli Ravasz érdemét.

Nagyot ugorva, Makkai Sándorban látjuk a másik új irányt jelző prédikátort. Makkainak, kétségtelenül nagy tehetsége mellett, Isten megadta azt a lehetőséget, hogy a püspök magasan álló s ezért